

A regionális autonómiák tagadása a szerb állampolitika gyakorlatában

A „bérce” Balkán a történetírás kezdetétől kedvező feltételeket nyújtott zárt törzsi közösségek és kultúrák kialakulásához, fennmaradásához és sok évszázadon keresztül túléléséhez (Crna Gora, Kosovo és más régiók népessége szinte a mai napig tudja és ápolja törzsi eredetét). Sem a római, sem a későbbi bizánci birodalom a maga egységesítő állami törekvéseivel nem volt képes maradéktalanul bevonni a Balkán-félsziget belső térségeit a mediterrán civilizáció és kultúra folyamataiba. A Dinari-hegység vonulatai az Adriai-tengerpart közvetlen közelében, majd a félsziget röghegységekkel szabdalta belseje, a gyakran egymás között is átjárhatatlan és szinte teljesen zárt völgykatlanok között, az előző korszakokban megoldhatatlan problémát jelentettek a civilizációs és kulturális értékek terjesztése és a gyors áruszállítás és személyi közlekedés számára. Csak néhány kilométerre az Adriai-tengerparttól, a félsziget belsejében már nem lehet észlelni semmilyen folyamatosságot a román, gótikus, reneszánsz, barokk és más stílusok váltakozásában, e kultúráknak semmi nyoma. Ismeretlenek tárgyi és szellemi alkotásaik. E hatalmas térségben teljesen ismeretlenek a mezőgazdasággal foglalkozó népek gazdag tárgyi és szellemi néprajzi értékei. A hegyi pásztorok itteni kultúrája rendkívül szegény: nem teremtett sem népdalt, sem népzeneét.

Az említett okokból kifolyólag a szlávok beszivárgása a Balkán-félszigetre megoldhatatlan feladatot jelentett a bizánci birodalom számára amely csupán a Vardar folyó völgyében, Rigómező (Kosovo) környékén érezte felületes hatásait. Ez a térség képezi Ó-Szerbiát. Ó-Szerbia kultúrája a bizánci kultúrának provinciális kisugárzása. Ennek ellenére a szerb kultúra közel sem fogadta el teljesen az akkori bizánci (görög) kultúra valamennyi értékét. A térség kultúrája évszázadokon keresztül megőrzött sok pogány hagyományt, hitvilágot és szellemi értéket. Ennek a hatása a mai napig is benne van a közgondolkodásban és viselkedésben. Ez a hagyomány és túlélése felszínessé tette az amúgy is megújulásra képtelen, vallási megkötöttsé-

gekbe belegabalyodott bizánci kultúrát. A szerb egyház és vallási ortodoxia nem ugyanúgy értelmezi még a hit-tételeket sem, mint a görög ortodoxia (bár mind a két egyház Bizánc hatására jött létre). A mindennapi élet síkján a szerb mentalitás sok tekintetben mentes még a saját egyháza kanonizált vallási ráhatásától, és hajlik a pogány értékek megtartására.

Ennek ellenére sem tagadható, hogy a középkori szerb kultúra provinciális bizánci kultúra. Politikai szempontból pedig a középkori Szerbia Bizánc biztonsági zónáját, tartalék erőforrását képezte. A szerb államiság és önállóság egészen a török megjelenéséig a bizánci belső viszonyok és nagyhatalmi érdekek függvényében érthető meg és értékelhető.

A szerbek nem légüres térbe szivárogtak be, amikor megjelentek a Balkánon az 5-6. században. A nagyszámú őslakos, hegyi törzs és pásztor nép szinte mindenütt jelen volt: nyáron fenn a havasok gazdag hegyi legelőjén, télen pedig a völgykatlanokban. Ezek a romanizált pásztorok igen különböző etnikumok voltak. Gyűjtőnéven vlahként ismeretesek. Számuk jelentős volt, anyagi kultúrát nem hoztak létre, a szellemi kultúrájuk beolvadt a szerbség kultúrájába, de ellenhatása éltette benne a patriarchális értékeket. Az al-dunai térséget kivéve sehol sem laktak be egy egységes térséget. Ennek ellenére, a már említett földrajzi okokból kifolyólag, a szerbeknek több mint ezer év alatt sikerült nyelvileg és kultúrájukban asszimilálni őket. Ez lett a sorsa a cincároknak is, akik sehol sem képeztek önálló régiót. A szerbek a Balkán térségeiben jelentős asszimiláló tényezőt jelentettek.

Ahol a rómaiak, a görögök majd később a szerbek asszimiláló ereje sem járt jelentős eredménnyel, ez az albánok élettere. Ez a valószínűleg illír eredetű etnikum ősidők óta abban a régióban (vagy ahhoz közel) élt, ahol ma is él. Koszovóban és a körülötte lévő bérceken szabadon, országhatárokkal és állami akarattal mit sem törődve, évszázadokon keresztül ide-oda vándorolt, ciklikusan igazodva a természet adta megélhetési lehetőségekhez. Az albánok legnagyobb része

még a korai középkorban elfogadta a katolikus vallást, kisebbik része pedig a görögkeleti vallást. Ez szinte páratlan és összeegyeztethetetlen a rideg és szilaj pásztorokodó észjárással. Amikor az albán törzsfőnökök utóbb úgy ítélték meg, hogy ez sem fogja megtartani az albán etnikumot patriarchális értékrendszerében, a török hódoltság idején nagy többségükben áttértek a mohamedán vallásra. Észre kell azonban venni, hogy az albánok ügyes-bajos dolgaikkal a múltban és a mában is a pápához sietnek segítségért és megoldásért. Mohamedán vallásosságuk is sok pogány elemet tartalmaz. Törzsi hagyományaikról (ezek között a legfájdalmasabb a vérbosszú) még nem mondtak le teljesen.

A kegyetlen népirtást és elűldözést (a genocídiumot és etnocídiumot) kivéve a szerbeknek már kétszáz éve nincs megoldásuk az albán problémára. Leigázásukban nem látnak megoldást, mert az albánokat leigázni nem lehet. A szerbek elégedetlensége és tiltakozása ellenére Tito kommunistái létrehozták az albán körzetet. Kosovo-Metóhia az 1974-es szövetségi alkotmány alapján önálló törvényalkotói, végrehajtói és bíráskodási jogokat kapott. Az 1992-ben elfogadott kislejuzoszláviai és szerbiai alkotmány ezeket a jogokat megvonta tőle és ismét földrajzi fogalommal változtatta a régiót.

Az oszmán-otomán birodalom terjeszkedésével a Balkánon megszűnt létezni a középkori szerb állam. A török megszállók közigazgatási felosztása azonban nem bizonyult mai szempontból hagyományos értékűnek. Egy esetet, Szandzsákét kivéve. Szandzsák Ó-Szerbia (Raska) részét képezte. A mai Szerbia és Montenegró osztozik területén. Túlnyomórészt mohamedán vallású szlávok (bosnyákok) élnek itt, akik vallási alapon, de mégis külön etnikumnak tartják magukat. Szandzsákot is egységes régióknak tartják, amely szerintük vagy Bosznia-Hercegovinához kellene, hogy tartozzon, vagy mint regionális állam Jugoszláviához. Mindenképpen erős autonómia illetné meg.

A középkori szerb állam megszűntével a szerbek egy része török katonai szolgálatba lépett és tartalécként több száz éven keresztül szolgálta a megszálló hatalmat. Tekintettel a vallásukra, a török hódító hadseregben nem vehettek részt, de annak kíséretében igen. Innen eredeztethető a mai szerbeknél a félkatonai alakulatok vagy szabad csapatok szervezésének még mindig élő gyakorlata. A szerbek másik része állandóan menekült a török elől. Ahogy a török elnyomás egyre kegyetlenebbé, kizsákmányolóbbá és elviselhetetlenebbé vált, úgy húzódott a szerbek egy

jelentős tömege észak felé, s végül a történelmi Magyarország déli tartományaiban állapodott meg. Mint ismeretes, 1690-ben nagyon nagyszámú szerb jött be Magyarországra, kihangsúlyozottan ideiglenes tartózkodási szándékkal, azzal, hogy majd amikor rendeződnek az állapotok a Balkánon, visszatelepül. Az állapotok azonban nem rendeződtek a Balkánon még 150 év után sem. Az ideiglenes tartózkodásból tartós letelepedés lett. A Habsburg császárság a határőrvidéken teljesített katonai szolgálataiért jelentős kedvezményekben részesítette őket; szabad parasztok maradhattak, mentesültek a jobbágyi terhektől, nem a magyar közigazgatásnak, hanem közvetlenül a császári hatáskörnek voltak alárendelve. Vallási és iskolai autonómiát élveztek. A Habsburg Császárságban, illetve a Magyar Királyságban a szerbek esete tipikusan szemlélteti, hogy az ideiglenes jelenlétből való átmenet a folyamatos tartózkodásba, hogyan változtatja meg az előző köztudatot és alakítja ki az új különállósági, követelődző politikai köztudatot és akaratot, amely majd később (és ma is) a végsőkig ragaszkodik előjogaihoz abban a régióban, amelyet magáénak vall és követel. A dinasztikus-monarchisztikus alapon szerzett történelmi jogok, előjogok megtartásának a gyakorlata a múltban létrejött régióban túléli az évszázadokat. Nem különbözik a mai követeléseiktől, amelyek az állami szuverenitás egy részét akarják átruházva látni a régióra.

A Habsburg Birodalomban (Magyar Királyságban s a mostani Vajdaságban) élő szerbeket az említett tartós letelepedésüknek köszönhetően európai hatások érték. Az itt élő szerbek templomai, parókiái (konakjai), iskolái és más középületei már a kor igényeinek megfelelően barokk stílusban épültek, és többé nem követték az ezeréves hagyományt. Ugyanis Ó- és Közép-Szerbia területén egészen a mai napig kötelezően bizánci-moravai stílusban épültek és épülnek még ma is a templomok, ugyanúgy, mint 700 évvel ezelőtt. Mi több, ma a Vajdaság területén is kizárólag bizánci stílusban épülnek. A nemrég elkészült belgrádi Szent Száva bazilika lenyűgöző méretei ellenére művészeti és építészeti szempontból semmit sem különbözik azoktól a templomoktól, amelyeket 1000 évvel ezelőtt építettek Bizáncban.

A vajdasági szerbek irodalma és művészete világibb lett a témaválasztásában és művészeti megformálásában. Az európai ráhatás érezhető, látható és kivehető az alkotásokban. A politikai életben, közéletben, egyházi életben és a mindennapi gondolkodás szintjén azonban nem történt döntő áttörés és változás.

A templomokban továbbra is merev bizánci díszítés és liturgia uralkodott. A miséket „templomi ósláv” nyelven tartották (és tartják a mai napig). Az egyház erkölcsi tanítása, ha nem is kimondottan idegengyűlölő, de az idegenekkel szemben elzárkózó volt (és maradt a mai napig). Az akkori iskolai oktatás és nevelés még nem ölelte fel az európai racionalizmus valamennyi értékét. Az ismeretek az oktatásban és nevelésben inkább a hagyományosra, mint az újító értékrendszerre támaszkodtak.

A politikai gondolkodásban a vajdasági szerbek nem újítottak; mindig csak egyet akartak: egyesíteni Ó-Szerbiával azokat a területeket, ahová a véletlen hozta őket, és ideiglenesen kerültek; ahol befogadták őket mint menekülteket. Mi több, többé hallani sem akartak arról, hogy befogadták őket. Ahol az utolsó szerb sírhant van, ott van Szerbia határa – mondják a szerbek ma is, s amikor ezt mondják, nem viccelődnek, hanem komolyan gondolják. Ez abból a politikai filozófiából fakad, amely jellemző a vándorlók gondolkodásmódjára és mindennapi viselkedésére. Ennek ellenére a szerb vándorlásoknak e nagy mérete a XVII. és XVIII. század végén regionalizálta a szerb életmódot és köztudatot. Számptalan kisebb-nagyobb repedés keletkezett a szerb etnikai tudaton. Egy és ugyanazt a dolgot, társadalmi jelenséget, bár továbbra is azonosan neveztek meg, mégsem azonos módon értelmezték, értékelték és tették magukévá. Ez a szakadás a szerb etnikai tudatban és etnikai korpuszban egyfelől gyengítette a szerbek teljesen zárt természetű és merev jellegű, minden idegentől féltő és elzárkózó gondolkodásmódját, kultúráját és erkölcsi erejét; másfelől kedvezményezőbbé tette a vajdasági szerbeket a kulturális igény-szint kialakításában és a civilizációs értékek befogadásában.

Ettől kezdve a szerbeknél minden eszmei-szellemi civilizációs és kulturális haladó mozgalom észak–déli irányt vett (és ez tapasztalható náluk ma is). Az északi régió hatása rendkívül megnőtt. A szerbek közötti belső eszmei feszültség a közéletben, a közgondolkodásban tapasztalható, a viszályok és veszekedések nem szűnnek meg egy pillanatra sem (két szerb – három párt; „szerb turáni átok”). Ezt ellensúlyozandó déli irányból északra, a Vajdaságba újabbnál újabb hatalmas szerb tömegek érkeznek, hogy gyengítsék a más nemzetiségek és Közép-Európa hatását a szerbekre. Még Vajdaság is közvetlenül a szerb belső viszályok területévé válik. Világnézetek ütköznek meg és formálódnak át úgy, hogy hol a bizánci merevség és

fondorlat, hol a közép-európai racionalitás és együttműködésre hajlandó szellemiség kerekedik fölül.

A „szerb Vajdaság” mostani területe a magyar királyságtól elszakított Bács-Bodrog, Torontál és Temes megyék nagyobb részét képezi (Bácska és Bánát), Szerémség a valamikori Horvátország szlovéniai részét alkotta. Ezek a részek az 1920. június 4-én Trianonban kikényszerített, az akkori nagyhatalmak általi területtrábló döntés alapján kerültek a Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz. A Szerb-Horvát-Szlovén Királyságban a szerb Vajdaság Bácskát, Bánátot és Baranyát foglalta magában egészen 1929-ig. Az 1929. évtől egészen 1940-ig az úgynevezett Dunai Bánság részévé vált a Jugoszláv Királyságban. 1941-től 1944-ig Bácska magyar, Bánát német fennhatóság alá került, Szerémség pedig az önálló Horvát Állam része lett. A szocialista Jugoszlávia a II. világháború után ismét nagyhatalmi döntés alapján megörökölte Vajdaságot. A tartomány az 1974-es jugoszláv alkotmány szerint megmaradt Szerbia részeként, de törvényalkotása végrehajtó és bíraskodási hatósága önálló lett. Vajdaság a szerb tagköztársaság keretében maradt 1992-ig. Ekkor kis Jugoszlávia, azaz a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság megszüntette önálló törvényalkotó, végrehajtó és bírósági hatóságát. Vajdaságot földrajzi fogalommal változtatta, amelynek nincs semmilyen szerepe az államigazgatásban, saját ügyeinek önálló és ésszerűbb megoldásaiban.

Mint látjuk az előbbi fejtegetésből, azok a térségek, amelyekben a szerbek vannak, azért képeznek önálló régiót, mert bennük a szerbek magyarokkal, németekkel, albánokkal, mohamedán vallású szlávokkal stb. élnek közösen. Ennek a közös életnek sajátos arculata van, Közép-Szerbiától teljesen elütő ismertető jelekkel. Ezek a térségek a bennük élő szerbek által is különböznek Közép-Szerbiától, mivel hogy nekik is különböző hagyományaik vannak, és ezekhez igazodnak. Történelmi szempontból vizsgálódva megállapítható, hogy ebben szerepet játszottak a gazdasági-termelési módból adódó különbségek; földrajzi, domborzati-területi tényezők; közigazgatási-politikai hagyományok; a nagyhatalmak és civilizációk harca és hatása ezekben a térségekben, amelyeket tartományaikként igyekeztek megtartani; etnikai-nyelvi tényezők, amelyek alapján a mindig pillanatnyilag túlsúlyban lévő etnikum népességi arányára hivatkozva történelmi jogait megfogalmazta és hivatkozott rájuk.

Szerbia nemzetállammá válása az első szerb felkeléstől számítódik és a mai napig tart, de még nem fejeződött be. Befejeződhet-e valamikor is?

Szerbia a fentebb ismertetett politikai filozófiájából kifolyólag igényt tartott olyan területekre is, amelyek sohasem tartoztak Szerbiához, de ezek ma Szerbia részét képezik. A 19. század folyamán Szerbiából elüldöztek vagy megöltek több mint százezer mohamedán vallású népeket. Szinte teljesen lerombolták és széthordták minden tárgyi kultúráját. Ezután erőszakossá tették a vlahok asszimilációját. A macedónokat (akik körülhatárolható, önálló régióban éltek) a szerbek sohasem ismerték el önálló nemzetnek. Azt a régiót, amelyben a macedónok élnek, a szerb állam, a kormányzó politikai és ellenzéki pártok és a szerb pravoszláv egyház Dél-Szerbiának tartják. Szerbia nemzetállami és nagyhatalmi törekvései az egész 19. századon keresztül gyűrűznek. Szerbia lakossága ebben az időben zárt faluközösségekben (zadrugákban) élt és csaknem kizárólag földműveléssel és közvetítő kereskedelemmel foglalkozott. A szerb etnikum több tájszólást használt, és ma is jellemzők a szerb nyelvre a hangsúlybeli eltolódások. Az egyház továbbra is az „egyházi ószlávot” tartotta meg az istentisztelet nyelveként. Ezekről a lokalizmusoktól Szerbia úgy akart (és úgy akar ma is) megszabadulni, hogy más többségi vagy kisebbségi etnikumot is, amellyel a szerb nép együtt él, erőszakosan magába akar olvasztani. Az unitáris nemzeti állam lehetősége és délibábos képe mindig ott lebegett (és ma is ott lebeg) a szerb értelmiségi és politikai elit előtt. Szerbia mint szigorúan központosított állami forma fejlődött a 19. század folyamán. Még csak „délszláv Piemont” volt, máris bevezette és törvényesítette a szerb nemzeti érdekek monopóliumát a gazdasági élettől kezdve az iskolaügyig. Már a 19. században megfogalmazódott, hogy egy nagyobb országban majd meg kell szabadulni a más nemzetiségűektől.

Egy nyertes háború, elképesztő bizánci ihletettségű ármánykodás, fondorlat és a nagyhatalmak egymás elleni kijátszása által Szerbia az első világháború után jelentős meghódított vagy neki adományozott területekkel bővült. Szerbia „bevitte” államiságát a Szerb-Horvát-Szlóven Királyságba. Csakhogy Szerbia és a szerbek az egész SZHSZ Királyságra, majd később a Jugoszláv Királyságra úgy tekintettek mint Nagy-Szerbiára; mint a saját szerzeményükre. Az unitáris, úgynevezett „jugoszláv” állami nacionalizmus mögött még jobban kidomborodtak a nagyszerb nacionalista, sovinszta, sőt monarchofasiszta törekvések: mindenáron elszerbesíteni olyan régiókat is, mint pl. a Bácska és Bánát, ahol a magyarok és a németek ab-

szolút többséget képeztek; megszabadulni az albánoktól („arnautáktól”), Kosovót szerbesíteni, a macedónokat megszabadítani a macedón különállósági tudattól, és szerbbé tenni őket (mert az a terület, ahol a macedónok élnek Ó-Szerbia része).

A nagyhatalmi szerb törekvések sohasem gondoltak a regionális autonómiák szükségességére, hanem csakis az unitáris szerb nemzetállam látomása lebegett előttük. Mint ismeretes, ezek a nagyhatalmi szerb törekvések az említett célok megvalósításában nagy eredményeket értek el. Ennek ellenére a régiók elűtő etnikai jellege még nem szűnt meg és megmaradt a szocialista Jugoszlávia létrejöttével és eltűnével is.

A szocialista Jugoszlávia létrejöttével, 1945-ben a szerb tagköztársaság területéről (elsősorban a Vajdaságból) sikerült elüldözni vagy kiirtani szinte minden németet. Nem sok kellett ahhoz, hogy a magyarok is a németek sorsára jussanak. Vajdaság ezáltal már akkor elvesztette multikulturális fejlődésének fő motorját. Óriási, a történelemben addig ismeretlen méretű szerb betelepítések történtek a Bácskában és Bánátban. Ezáltal a Vajdaságban 1971-re sikerült létrehozni a szerb népességi többséget. Kosovóban és Szandzsákban a szerb etnikum folyamatosan visszahúzódóban volt, és ezekben a régiókban erős albán és bosnyák mozgalmak kaptak erőre.

A magyarlakta régióban a népességet azzal a szemfényvesztéssel tették teljesen „ártalmatlanná”, hogy a magyar kultúrát mint olyan kisebbségi kultúrát fogadták el, amely teljesen elkülönített az anyaország minden hatásától; csak nyelvi formájában engedélyezték, amely tartalmában az „önigazgatású szocialista társadalom és a testvériség-egység” értékeit kell, hogy kifejezze. Ugyanakkor a szerb kultúra megmaradt formájában és tartalmában is szerb kultúrának. Ezt az elképesztő hazugságot az asszimiláló szerb politikai rendszer által „kitenyésztett”, megfizetett és lefizetett, magát csak nyelvében magyarnak valló értelmiségi és politikai elit elfogadta.

A szerb állam 1992 óta nyíltan felvállalta a szerb nacionalista-sovinszta érdekeket és ilyen értékeket ápol a közéletben, közgondolkodásban és közhatalomban; sajnos ez az irodalom és művészet egy részében is helyet kapott. A Szerb Tudományos és Művészet Akadémia, a szerb pravoszláv egyház támogatója ezeknek a törekvéseknek. Szerbiában a termelési viszony jellege még mindig az eredménytelen kommunizmushoz, az állam politikája pedig a szerb nacionalizmushoz kötődik. A nacionalista monopóliumokon

alapuló állampolitika valóban azt bizonyítja, hogy a kommunizmus utolsó felvonása a nacionalizmus. Az 1992-ben elfogadott jugoszláv és szerbiai alkotmány egységes, unitáris állammá tette Szerbiát, amelyben a tartományoknak mint önálló régióknak nincsen semmilyen önálló törvényalkotó, végrehajtó vagy bírósági hatóságuk. Az 1992-ben végrehajtott körzetesítés nem ismer el semmilyen tartományi sajátosságokat, történelmi vagy szerzett jogokat. Ez a szerb nacionalista monopolizálás (megkülönböztető nemzeti alapon) az élet minden területén, többszázezer más nemzetiségűt kényszerített emigrációba Szerbiából, elsősorban Kosovóból, a Vajdaságból és Szandzsákból. Először történt meg azonban, hogy magukat jugoszlávnak vallók és szerbek is emigráltak az országból. A vajdasági szerbek jelentős része kimutatja ellenszenvét Szerbia szélsőséges centralizáló politikájával szemben. Ez az ellenállás azonban eszmeileg nem eléggé megalapozott, nem eléggé szervezett és politikailag nem eléggé meggyőzően megindokolt. Gyakran csak látszólag és nagyon következtetlően hivatkozik Vajdaság többnemzetiségű jellegére és a nemzeti kisebbségek egyenjogúságára és egyenrangúságára csupán „védelmezői” szerepkörből tekint le (hívatlan paternalizmus, a múltból jól ismert atyáskodás). Valójában az 1974-es alkotmány alapján szerzett és jól körülbástyázott kiskirálykodó szerb előjogok visszaszerzése a célja (mi, vajdasági szerbek voltunk partizánok, s ezért több jogunk van, mint azoknak, akik nem voltak, hanem a másik oldalon passzívan kivártak). A vajdasági szerbeknek Vajdaság autonómiája tehát nem feltétlenül a nemzetiségi egyenjogúság védelme céljából kell. Még a legszélsőségesebb vajdasági autonómia-pártinak sem jut eszébe az elszakadás gondolata Szerbiától (egy-egy vajdasági pártvezérek ugyan ezzel fenyegetőznek, de valójában politikai zsarolás a céljuk). A vajdasági autonómiaért azért van szükségük, hogy ismét beüljenek a rendkívüli módon felduzzasztott bürokrácia foteljeibe.

Ugyanakkor nem szabad szem elől téveszteni, hogy Szerbia mai területén legalább egymillió szerb menekült van, az előző Jugoszlávia többi tagköztársaságából és Kosovóból. Ezek Szerbia egész területén állandóan mozgásban vannak és keresik a letelepedés lehetőségét. A hatalmi körök azonban úgy irányítják útjukat, hogy végül is legnagyobb részük éppen a Vajdaság területén telepedjen le. Itt könnyebb megélhetési lehetőséget találni számukra. Ez egyelőre teljesen semlegesíti a vajdasági autonómia-pártiak törekvéseit. A menekültek úgy gondolkodnak, hogy hálásnak kell lenni azzal a Szerbiával szemben, amely befogadja őket.

Még Alexis Tokvill megfogalmazta, hogy a régiók a „szabadság iskolái”. Az unitáris szerb nemzetállam a „polgárok állama” hangzatos jelszó mögé bújnak a helyett a régió helyett, amelyben az emberek közvetlenül intézhetik és rendezhetik nemzeti, vallási és szociális viszonyait; a helyett a régió helyett, amely a helyi önkormányzatok társulását hozza létre közös szükségleteik kielégítésére – ugyanakkor már kétszáz éve olyan közigazgatási egységeket alakít ki, olyan körzetesítést végez, amely a központosított hatalmat és a monopolizált szerb nemzeti érdekeket szolgálja. Orosz hírforrás szerint ismét ilyen körzetesítésre készülnek. A szövetségi államot nyolc körzetre akarják felosztani, új határokkal. Ennek az a célja, hogy likvidálják az eddigi Köztársaságok Tanácsát és a parlamentet egykamarássá alakítsák át. Mivel az országban hét millió szerb él, kétmillió albán, ötszázezer Crna-Gora-i, háromszázötven ezer magyar stb. az ilyen képviselőház kizárólag a szerbek érdekeit fogja megjeleníteni. A körzeteket gubernátorokkal, „előljárókkal” kormányoznák, és csakis a köztársasági elnöknek tartoznának személyes felelősséggel. Mindez természetesen közvetlen tagadása mindennemű regionalizmusnak, amelynek szerepköre, lényege a helyi önkormányzatok és az állami szuverenitás között keresendő. Tagadja a hatalom decentralizációját és átvitelét azokra, akik subsidiárisan, egymást támogatva jobban megtalálnák a módját közös politikai, gazdasági és kulturális érdekeik érvényesítésének.

A regionalizmus lényege ezáltal még nem merült ki itt Közép-Európában. A torzul formálódott történelem, a szomszédos népeknél állandóan jelenlévő és elpusztíthatatlan törekvés, a közös hagyományokból eredő megsemmisíthetetlen örökség és a dolgok belső természetét szerint a régiók itt, Közép-Európában messze túlnyúlnak a kijelölt országhatárokon, amelyeket ilyen vagy olyan nagyhatalmi döntés kényszerített ki és erőltetett rá a szomszédos népekre. Ezek a döntések ma már ellentétben vannak a szomszédos népeknek azon érdekével, hogy csakis úgy tudnak nyomatékokat adni az erőteljesebb gazdasági fejlődésnek, ha közös határait átjárhatóbbá és légiessé teszik. A szomszédos országok gyorsabb gazdasági fejlődésének a tartaléka éppen a közös, hagyományos régióiknak a megnyitásában van. A régiók az országhatár egyik és másik oldalán kiaknazzák, feltárják a közös földrajzi és gazdasági adottságokból adódó fejlődési lehetőségeket, az egymást kiegészítő gazdasági előnyöket és egymásra utaltságot. Ezek az adottságok a régió népességében a közelség, egymásra utaltság és közösség érzését

váltják ki, ha az államhatalom nem tilt és nem szab neki gátat. Éppen ilyen régió a Csongrád-Tisza és Maros által behatárolt terület is. Ahhoz hogy a szerb állam a régiót maga is úgy értelmezze, mint az Európai Unió országai, az lenne szükséges, hogy lemondjon a központi államhatalma szuverenitásának egy darabjáról a régiók javára. Márpedig erről a szerb hatalmi körök és nacionalista monopóliumok ez idáig hallani sem akarnak. A Csongrád–Tisza–Maros régió ügye egy tapodtat sem moccan előre már évek óta, mert a szerb állam képviselői szabotálják még a komoly szándékú asztalhoz ülést is. Nem akarnak részt venni e régió fejlesztési problémáinak megvitatásában, és mereven elzárkóznak a magyar-jugoszláv határ előtt. „Nem fogunk közösködni a magyarokkal” – hangoztatták még a titói időkben. A szerb államhatalom képviselői regionaliz-

mus-ellenességüket nem merik közvetlenül kimutatni. Szerintük „a régiók Európája lehetséges”, de minek? Sohasem fog megvalósulni, s ezért nem kell itt Közép-Európában tenni az érdekében. A „globalizáció trójai falova”. Az Európai Unió különben is összeomlóban van. „Szerbia vagy egységes nemzeti területű és közigazgatású lesz – vagy nem lesz” – hangozott el a legilletékesebb szájából, még a jugoszláv válság kezdetén. Szerbiát egységes és azonos törvénnyel, centralizált államhatalmi formában kell irányítani – ezt adta tudtul népének még tíz évvel ezelőtt Slobodan Milošević. Azóta a hágai nemzetközi törvényszék börtönébe került. De vajon nélküle megszűnik-e majd, hogy a pacifizmus, föderalizmus és parlamentarizmus nemkívánatos európai vendég legyen Szerbiában? Igen, hogyha Szerbiát a jövő érdekli.

